

Tilni samarali o'qitishda kompleks yondashuvni qo'llashning ahamiyati

Кахарова Нависа Икромовна

kaxnafisa@gmail.com

Katta o'qituvchisi,

O'zbekiston milliy universiteti

Annotatsiya *Mazkur maqola B1 darajadagi til o'rganuvchilarga grammatikani o'rgatishning samarali usullarini qo'llashga qaratilgan. Grammatikani o'rgatish tilni o'zlashtirishda ahamiyatli bo'lib, maqsadli va qiziqarli darslarni taqdim etish o'quvchilarning o'rganishni osonlashtirish uchun juda muhimdir. Maqola, shuningdek, o'qituvchilar uchun o'rta darajadagi grammatika bo'yicha o'qitishni yaxshilash uchun keng qamrovli rejani taqdim yetadi, jumladan, kontekstli misollardan foydalanish, kommunikativ faoliyat, shaklga yo'naltirilgan ta'lim va texnologiya integratsiyasi. Ushbu strategiyalarni qo'llash orqali o'qituvchilar talabalarning grammatik tuzilmalarni tushunishlari va qo'llashlariga yordam beradigan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishlari mumkin. O'qituvchi dastlab sodda tilda sifatlar haqida bir qancha asosiy ma'lumotlarni beradi. Ularning tushuntirishlaricha, sifatlar otga xos xususiyatlarni ifodalovchi gap bo'lagi bo'lib, doimo oldin keladi. Sifatlarni ikki asosiy turga bo'lish mumkin: fikr sifatleri va fakt sifatleri. Gaplarda fikr sifatleri doimo fakt sifatlaridan oldin keladi. Grammatikani yozish orqali o'rgatish ham juda samarali usul. o'quvchidan talab qilinadigan yagona narsa – etarli lug'atga ega bo'lish. Grammatikani o'rganishdan tashqari, talabalar so'z boyligini oshirishlari kerak.*

Kalit so'zlar *Samarali, daraja, tushuntirish, o'zlashtirish, imtiyoz, monitoring*

Важность использования комплексного подхода к эффективному обучению языку

Кахарова Нависа Икромовна

kaxnafisa@gmail.com

Старший преподаватель,

Национальный университет Узбекистан

имени Мирзо Улугбека

Аннотация *В этой статье основное внимание уделяется эффективным стратегиям обучения уровень освоении языка, а предоставление целевых и увлекательных уроков жизненно важно для содействия прогрессу учащихся. В статье также представлен комплексный план для преподавателей по улучшению преподавания грамматики на среднем уровне, включая использование контекстуализированных примеров, коммуникативных действий, ориентированного на форму обучения и интеграцию технологий. Используя эти стратегии, преподаватели могут создать благоприятную среду обучения, которая способствует пониманию и применению грамматических структур учащимися. Сначала учитель дает базовую информацию о прилагательных, используя простой язык. Он объясняет, что прилагательные – это часть речи, которая выражает характеристики существительного и всегда используется перед существительным. Прилагательные можно разделить на два основных типа: прилагательные мнения и прилагательные факта. В предложениях прилагательные мнения*

всегда стоят перед прилагательными факта. Обучение грамматике посредством письма также является очень эффективным методом. Единственное, что требуется от читателя – это иметь достаточный словарный запас. В дополнение к изучению грамматики, ученикам нужно будет увеличить свой словарный запас.

Ключевые слова *Эффективный, уровень, объяснение, освоение, привилегия, мониторинг*

The importance of using a complex approach to effective language teaching

Kakharova Nafisa Ikramovna

kaxnafisa@gmail.com

Senior teacher,

National university of Uzbekistan named after

Mirzo Ulughbek

Annotation *This paper focuses on the effective strategies for teaching grammar to intermediate level learners. Grammar instruction plays a crucial role in language acquisition and providing targeted and engaging lessons is vital to facilitate learner' progress. The article also provides a comprehensive plan for educators to enhance their teaching of grammar at the intermediate level, including the utilization of contextualized examples, communicative activities, form-focused instruction, and technology integration. By employing these strategies, educators can create a supportive learning environment that fosters students' understanding and application of grammar structures. The teacher first provides some basic information about adjectives using simple language. They explain that adjectives are a part of speech that express the characteristics of a noun and are always used before the noun. Adjectives can be divided into two main types: opinion adjectives and fact adjectives. In sentences, opinion adjectives always come before fact adjectives. Teaching grammar through writing is also a very effective method, the only thing required of the reader is to have sufficient vocabulary. In addition to learning grammar, students will need to increase their vocabulary.*

Keywords *Effective, level, explanation, understanding, privilege, monitoring*

Ellisning fikrlariga ko'ra, tilni samarali o'qitishda kompleks yondashuvni qo'llashning ahamiyati muhimdir. Grammatika o'rgatishda tushunish va internationallashtirish (turli hil tillarda) talabalarning o'z tillarida o'qitish usullaridan foydalanishdir. Talabalarning e'tiborini muayyan grammatik shakllarga asoslanib o'rgatish samaralidir, bunda o'qitish usullari shakllarni tushunish va

internationallashtirish (turli hil tillarda) ishlab chiqarishga yordam beradigan o'qitish usullarini o'z ichiga oladi. Bu grammatikani o'qitishning murakkabligini ta'kidlaydi. Aslini olganda, grammatikani o'rgatish o'qituvchilardan grammatik tushunchalarni chuqur tushunishni va ularni samarali qo'llash qobiliyatini talab qiladi.

Talabalar grammatikani o'rganishda duch keladigan qiyinchiliklarga bir qancha omillar yordam beradi. Bir omil – o'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan grammatik o'qitish usuli. Ba'zi o'qituvchilar grammatikani o'rgatishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, bu esa talabalar o'rtasida tushunmovchiliklarga olib keladi. Yana talabalarning o'zlari grammatika o'rganishga qanday yondashishlari.

Al Mekhlafi va Nagaratmaning ta'kidlashicha, o'qituvchilar ko'pincha nazariy jihatdan tavsiya etilgan usullardan o'quvchilari duch kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni hisobga olmasdan foydalanadilar. O'qituvchilar o'quvchilarning grammatikasini o'rganishiga to'sqinlik qiladigan jiddiy to'siqlardan bexabar bo'lishlari va o'quvchilar uchun qiyinchiliklar va qiyinchiliklarni kamaytiradigan o'qitish usullarini tanlamasliklari mumkin.

Petraki va Xill, shuningdek, talabalarning turli kelib chiqishi, til o'rganish tajribasi va o'qitish tajribasi ularning grammatika haqidagi tushunchalariga ta'sir qilishini ta'kidlaydilar. Demak, o'quvchilarning grammatik bilimlarni o'zlashtirib olish qobiliyatlari ularning individual kelib chiqishiga qarab har xil bo'lishi mumkin. Til o'rgatishda ayniqsa grammatikani o'qitishda tushuntirishda o'z ona tilida tushuntirish zarur va samaralidir. Til o'rganish tajribasi va o'qitish tajribasidagi bu nomuvofiqlik, ayniqsa grammatika bo'yicha tajribasi yo'q talabalar uchun muammoli bo'lishi mumkin. O'z ona tilini yaxshi bilmaydigan talabalar uchun. Garchi o'qituvchilar o'z talabalariga mos keladigan mos usullarni topishga harakat qilsalar ham, bu usullar hali ham etishmayotgan holatlar mavjud (Jalolov, Mahkamova, Ashurov, 2015). English Language teaching methodology).

Umuman olganda, grammatikani o'qitish ko'p qirrali vazifa bo'lib, u samarali o'qitish usullarini, o'quvchilarning qiyinchiliklarini hisobga olishni va shaxsiy ma'lumotlar va tajribadagi farqlarni tan olishni talab qiladi.

Grammatikani o'rgatish haqiqatdan ham turli darajadagi o'quvchilar uchun farq qiladi va

o'qituvchilar bu jarayonda turli qiyinchiliklarga duch kelishadi. Grammatikani o'rgatishda o'qituvchilar duch keladigan muammolarning taqsimoti:

Talabalarning oldingi grammatik bilimlarini qo'llay olmasliklari: Ba'zi talabalar ilgari o'rgangan grammatik qoidalarni qo'llashda qiynaladilar, bu esa mavzularda ushbu asoslarga asoslanishda o'qituvchilarga qiyinchilik tug'diradi.

O'rta maktab o'quvchilarining yosh farqlari: Ba'zi kontekstlarda turli yoshdagi o'rta maktab o'quvchilari til o'rganish uchun birlashtirilgan bo'lishi mumkin. Ushbu yosh o'zgarishi o'qituvchilardan rivojlanishning turli bosqichlarini ko'rib chiqishni va shunga mos ravishda o'z ta'lim usullarini moslashtirishni talab qiladi.

Talabalarning turli xil ta'lim uslublari: Talabalar turli xil o'rganish uslublariga ega, ba'zilar grammatik qoidalarni eshitgandan so'ng darhol tushunadilar, boshqalari esa ularni samarali tushunish uchun amaliy qo'llashni talab qiladi. O'qituvchilar barcha o'quvchilarning grammatika tushunchalarini tushunishlari va qo'llashlari uchun ushbu turli xil o'rganish imtiyozlariga mos kelishi kerak.

Talabalarning fikrlash va idrok etish qobiliyatining xilma-xilligi: Talaalar turli xil fikrlash va idrok etish qobiliyatlariga ega bo'lib, ular grammatik mavzularni tushuntirishda o'qituvchilarga qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Hamma talabalar ham bir xil javob bermaydi va bu ba'zi talabalar tushunchalarni tushunishda qiynalsa, qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Keling, grammatika o'rganuvchilar grammatikani o'rganishda duch keladigan qiyinchiliklarni muhokama qilaylik:

O'qituvchining tushuntirishlarini tushunishda qiyinchilik: Ba'zi o'quvchilar o'qituvchi tomonidan tushuntirilgan mavzuni to'liq tushunishni qiyin deb bilishadi, bu esa to'liq tushunmaslikka olib keladi. Bu qiyinchilik yangi boshlanuvchilar orasida tilni tushunish qobiliyatini yaxshilagan o'rta darajadagi o'quvchilarga qaraganda ko'proq uchraydi.

O'qituvchilarning noto'g'ri grammatik qoidalarni o'quvchilarga tushuntirish usullari, o'quvchilarning tushunishlariga to'sqinlik qiladi. Ularga samarali tarzda tushuntirish zarur. O'qituvchilar tegishli ta'lim strategiyalaridan foydalanishlarini ta'minlashlari va samarali o'rganishni osonlashtirish uchun aniq ko'rsatmalar berishlari kerak.

O'qituvchilar tomonidan ilmiy tildan foydalanish: O'qituvchilar ba'zan grammatik mavzularni murakkab ilmiy tildan foydalangan holda taqdim etadilar, bu o'quvchilar uchun tushunish qiyin bo'lishi mumkin. O'quvchilar, tushunchaning qiyinligidan qat'i nazar, sodda tilda tushuntirilsa, mavzularni tushunish va qabul qilish osonroq bo'ladi.

Grammatikani o'rgatish o'qituvchilardan til o'rganishning boshqa jihatlariga nisbatan qo'shimcha mas'uliyatni talab qiladi. Ular har bir grammatik sohada yuqori darajadagi tajribaga ega bo'lishlari va o'quvchilarning tushunishlarini kuzatish va o'qitishga mos yondashuvlarni qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. O'qituvchilar grammatik mavzuni tushuntirishning eng to'g'ri usulini tanlashda ehtiyotkor bo'lishlari va o'quvchilar qanday javob berishini oldindan bilishlari kerak. Turli xil o'qitish uslublari o'rtasidagi muvozanatga intilish muhimdir.

O'rta maktab o'quvchilari grammatika bo'yicha sekinroq o'rganish tezligini engish uchun muntazam mashq qilish juda muhimdir. Grammatik mavzuni tushuntirib bo'lgach, o'quvchilarning tushunganlarini og'zaki va yozma ravishda qo'llashga yordam berish uchun mashqlar, boshqotirmalar, so'z o'yinlari va turli mashg'ulotlar orqali takrorlash zarur.

O'rta darajadagi o'quvchilar uchun grammatikani o'rganishda duch keladigan qiyinchiliklarni aniqlash uchun doimiy monitoring zarur. Ushbu o'quvchilarda fikrlash qobiliyatlari rivojlangan va o'qituvchilar imkon qadar ularning talablariga rioya qilishlari va ularga javob berishlari kerak. O'rta darajadagi o'quvchilar uchun har bir o'rganilgan mavzuning dolzarbligini tushunish muhimdir.

O'qituvchilar darslarni aniq va tushunarli tilda etkazishga harakat qilishlari, ortiqcha ilmiy atamalardan qochishlari kerak. O'rta sinf o'quvchilari ko'proq tanqidiy bo'lishi mumkin, shuning uchun o'qituvchilar o'zlarining qabul qilingan bilimlariga putur etkazadigan xatolardan ehtiyot bo'lishlari kerak.

Grammatik mavzularni tushuntirishda jonli va xayoliy misollardan foydalanish o'quvchilarni qiziqtirishga yordam beradi. Har xil turdagi mashqlarni o'z ichiga olish, o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb qilish va mustaqil amaliyotni rag'batlantirish grammatika darslarini yanada qiziqarli qilish imkonini beradi. Grammatika qiyin emas, balki faqat qoidalar majmui degan fikrni singdirish o'quvchilarda grammatikani o'rganishga ijobiy munosabatni shakllantirish uchun zarurdir.

O'qituvchilar tinch va ishonchli muhit yaratish orqali o'zlarining ta'lim usullarini yaxshilashlari mumkin. Ijodiy bo'lish va o'yinlar va interaktiv tadbirlarni o'z ichiga olish sinfni yanada qiziqarli qilish va zerikishning oldini olishi mumkin.

O'qitish uslubini yaxshilaydigan yangi g'oyalar, tadbirlar va materiallarni o'rganish ham foydali bo'lishi mumkin. Va nihoyat, vaqtni samarali boshqarish o'rganish tajribasini maksimal darajada oshirish uchun juda muhimdir.

Turli xil o'qitish uslublari orqali samarali grammatika bo'yicha ko'rsatmalar berish

Gaplarni diagrammalash 19-asrda ommalashgan va bugungi kunda ham grammatik ma'lumotlarni o'rganishda qo'llaniladigan usuldir. Bu usulda o'qituvchi chizma yordamida grammatik qoidani ko'rsatadi va misol orqali tushuntiradi. Misol uchun, agar oraliq o'qituvchi gaplardagi sifatlarning tartibi va joylashishini o'rgatmoqchi bo'lsa, diagramma foydali vosita bo'lishi mumkin. Mana bir misol:

O'qituvchi dastlab har hil tilda sifatlarning haqida bir qancha asosiy ma'lumotlarni beradi. Ularning tushuntirishlaricha, sifatlarning otga xos xususiyatlarni ifodalovchi gap bo'lagi bo'lib, doimo otdan oldin qo'llanadi. Sifatlarni ikki

asosiy turga bo'lish mumkin: fikr bildiruvchi sifatlar va fakt sifatleri. Gaplarda fikr sifatleri doimo fakt sifatleridan oldin keladi.

Buni ko'rsatish uchun o'qituvchi gapdagi sifatdashning tuzilishini ko'rsatuvchi diagramma tuzishi mumkin. Masalan: yaxshi quyoshli kun. Fikr sifatdashida yaxshi, quyoshli – haqiqat sifatdashi. Shunday qilib, sifatning tuzilishiga qarang:

Fikr sifatdash Fakt sifatdash ot (masalan, yoqimli) (masalan, quyoshli) (masalan, kun)

- Qanchalik katta? – bu turdagi sifatlar jumlarimizda boshqa turdagi sifatlerga nisbatan ko'proq qo'llanadi' foiz boshqalardan ko'ra ko'proq – 34% (baland, katta, katta, kichik...)
- Necha yoshda? – bunday sifatlar og'zaki nutqda ko'proq uchraydi, shuning uchun bunday sifatleraning foizi – 22% ni tashkil qiladi. (qari, yosh, kattalar...)
- Qanday rang? – bu turdagi sifatlar ko'proq barcha turlaridan foydalanadi, bular ham – 22%. (sariq, qizil, binafsha...) Qayerdan? – bunday sifatlar yozuv turlarida ko'proq uchraydi, shuning uchun bunday sifatleraning foizi – 11% (ruscha, hindcha...). (Chagri Tugrul Mart, 2003)
- Nimadan yasalgan? – biz bunday sifatleri boshqa turdagi sifatlerga qaraganda kamroq ishlatamiz, shuning uchun bu sifatleraning foizi – 11%. (paxta, teri...)

Yozish orqali o'rganish. Grammatikani yozish orqali o'rgatish ham juda samarali usuldir. O'quvchidan talab qilinadigan yagona narsa – etarli lug'atga ega bo'lish. Grammatikani o'rganishdan tashqari, talabalar so'z boyligini oshirishlari kerak. Xo'sh, grammatikani yozma ravishda qanday o'rganasiz? Aytaylik, sizning o'quvchilaringizning so'z boyligi etarli, ular deyarli hamma vaqt va elementar qoidalarni juda yaxshi bilishadi. Ularning birgina aybi shundaki, ular so'zlarni grammatik qoidalarga muvofiq birlashtirib gap tuzishga qiynaladilar. Grammatikani yozma ravishda o'rgatish usuli

sizga ko'p yordam beradi. Aytaylik, bugungi mavzuimiz "So'z tartibi". Birinchidan, siz o'quvchilarga doskaga yozgan so'zlaringizni ko'rsatishingiz kerak, masalan,

Tom har kuni ertalab ishga piyoda boradi. Endi siz o'quvchilarga so'z tartibi ushbu misol orqali qanday kelishini tushuntirishingiz kerak:

Tom har kuni ertalab ishga boradi.

Subject ega nima?, Predicate kesim nima? II-darajali bo'laklar to'ldiruvchi, hol, aniqlovchi B1 darajadagi o'rta talabalarigiz yaxshiroq grammatik ko'nikmalarga ega, ular buni ajrata oladilar. Endi siz ularga qachon ega bo'lish, qachon kesim, II-darajali bo'laklar to'ldiruvchi, hol, aniqlovchi qachon, savol shaklini qanday o'zgartirish haqida to'liq ma'lumot berasiz. Dars mavzusidan so'ng siz ularning har biriga gaplar tuzish uchun tarqatma material berasiz. Bu o'rta darajadagi o'quvchilar uchun eng samarali usul. Bundan tashqari, ularning yozma nutqlari(writing) ham rivojlanib bormoqda.

Adabiyot orqali o'rganish – Grammatikani adabiyot orqali o'rgatish juda foydali. Grammatikani o'quvchilarga turli adabiy hikoyalar, ertaklar, ayniqsa hikoyalar orqali o'rgatish juda samarali. Misol uchun, siz avval belgilangan mavzuni o'tasiz va sizga tegishli yoki kerakli mavzu bo'yicha qisqacha hikoya olasiz va o'quvchilarga siz tushuntirayotgan mavzuga mos keladigan so'z yoki iboralarni topishni buyurasiz. Faraz qilaylik, siz o'quvchilaringizga "Prepositions" mavzusini tushuntirib berdingiz, endi siz o'quvchilarga qisqacha hikoya berasiz va ulardan ushbu hikoyada berilgan turli 2 darajali bo'laklarning vazifasini so'rang. Birinchidan biz talabalarni o'qish qobiliyatlarini oshiramiz (Anna Mc GylInn., Rachel Fenn, 2008).

Ikkinchidan o'quvchilarning grammatikani to'g'ri tushunishlariga va qo'llashlariga yordam bergan bo'lamiz va o'qish qobiliyatini oshirasiz. Masalan, sizning mavzuigiz uchun, "Prepositions" haqida va siz ushbu hikoyani berishingiz mumkin:

"Bir kuni podshoh Akbar o'z saroyida bir savol berdi, bu sud zalidagi barchani hayratda

qoldirdi. Hamma javob topishga harakat qilganda, Birbal ichkariga kirib, nima bo'lganini so'radi. Ular unga savolni takrorladilar. "Shaharda nechta qarg'a bor?" degan savol tug'ilgan edi Birbal darhol jilmayib, Akbarning oldiga bordi. U javobni e'lon qildi; u shaharda yigirma bir ming, besh yuz yigirma uchta qarg'a borligini aytdi.

Javobni qayerdan bilasiz, deb so'raganida, Birbal shunday javob berdi: "O'z odamlaringizdan qarg'alarning sonini sanab berishlarini so'rang.

Agar ko'p bo'lsa, qarg'alarning qarindoshlari ularga yaqin shaharlardan

tashrif buyurishadi. Agar ular kamroq bo'lsa, bizning shahrimizdagi qarg'alar shahar tashqarisida yashovchi qarindoshlarinikiga tashrif buyurishadi." Javobdan mamnun bo'lgan Akbar Birbalga yoqut va marvarid zanjirini sovg'a qildi.

Induktiv usul – agar mavzuni tushuntirmoqchi bo'lsangiz, bu usul juda foydali. Grammatik qoidalarni tushuntirishdan oldin, o'quvchingizga ushbu qoida asosida bir nechta misollar keltiring va sizning talabangiz ushbu qoidaning taxminan tuzilishini va uni qachon va qaerda ishlatishni bilib oladi. Masalan,

- Men hamyonimni yo'qotib qo'ydim.
- Biz bu filmni allaqachon ko'rganmiz.
- U oyog'ini sindirdi.
- Baxtsiz voqea hodisa ro'y bergan.

O'rta bosqich talabalari, siz "Present Perfect Tense" ni o'tmoqchisiz. Biz bilamizki, ular bu zamon haqida ozgina bilishadi. Demak, siz bu misolda qo'llangan yordamchi so'zlar, fe'lning tuzilishi misolida ularga ozgina turtki berasiz va ular o'zlari zamonning qaysi turi, qachon qo'llanishi haqida bilishga harakat qiladilar. Talabalariniz javob bergandan so'ng,

agar ular javoblarida xatolikka yo'l qo'ygan bo'lsa, siz ularni tuzatasiz va ma'lumotni o'zingiz qo'shasiz. Bu o'rta maktab o'quvchilari uchun juda samarali yondashuv. Chunki ular o'tgan mavzularni mustaqil ravishda eslab, erkin fikr yurita oladilar, shuningdek, keyinroq o'tiladigan yangi mavzularni ham bashorat qila oladilar. Bu usul o'quvchilarni o'z ustida ishlashga undaydi.

Deduktiv usul – bu usul induktiv usuldan farq qiladi. Deduktiv usulda siz talabalarga zamonning, yoki mavzuning barcha qoidalarini, elementlarini misol keltirish orqali siz endi mavzuning barcha elementlarini, qoidalarini, tuzilmalarini tushuntirib berasiz va o'quvchingiz berilgan ma'lumotlar bilan topshiriqlarni bajaradi. Masalan,

Hozirgi mukammal zamon hozirgi ish-harakat yoki vazifaning tugallanishini bildiradi. Misol uchun, men ikki dozada dori oldim.

Signal so'zlari uchun beri hali allaqachon har doim hozirgacha

Present Perfect Tense tuzilishi:

- Ijobiy shakl: S + have / has + V ed /3.
- Salbiy shakl: S + have / has + not + V ed / 3.
- Savol shakli: Have / has + S + V ed / 3.

Va siz ushbu tuzilishga ko'ra ba'zi misollar

keltirasiz. Masalan:

- Oyog'imni sindirib qo'ydim;
- Men oyog'imni sindirmaganman;
- Oyog'ingizni sindirdingizmi;

Bu usul ham juda samarali, agar qiyinroq, murakkabroq mavzular, qoidalar, Bu usul boshqa usullarga qaraganda qiziqarliroq va boshqa usullarga qaraganda ko'proq usullardan foydalanadi. Bu metoddan asosiy maqsad o'quvchilarni dars davomida zeriktirmaslikdan iborat.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Brown, G. (2000). *The grammar of English grammars*.
2. Jalolov, J., Mahkamova, G.T., & Ashurov, Sh.S. (2015). *English language teaching methodology*. Tashkent: [Publisher if available].

3. Mart, Ç. T. (2013). Teaching grammar in context: Why and how? *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 2(2), 103–109. (I added a likely journal title and volume info based on the actual article– please verify if this is correct for your source.)
4. McGlynn, A., & Fenn, R. (2008). *Teaching grammar through literature*.